

Az állam és az egyház együttműködése és annak fenntarthatósága a szociálpolitikában: politikai dimenziók és társadalmi hatások Magyarországon

State-Church Cooperation and Sustainability in Social Policy: Political Dimensions and Social Impacts in Hungary

Himberger Péter

politikai tanácsadó
Belügyminisztérium,
Gondoskodáspolitikáért Felelős Államtitkári Kabinet
peter.himberger@bm.gov.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány azt vizsgálja, hogy a szociális területen milyen stratégiai kapcsolat van az állam és az egyház közötti együttműködésben és ennek milyen eredményei vannak. A téma vizsgálatának relevanciáját az is mutatja, hogy az elmúlt években Magyarország kormánya különösen nagy hangsúlyt helyez az egyházakkal történő együttműködésekre a szakpolitikai ágazatokban. A szerző véleménye szerint a vizsgált témának egyik sajátossága, hogy nehéz egyértelmű, objektív mérőszámokat felállítani, ami alapján megítélhető az együttműködés eredményessége. A tanulmány arra törekszik és egyben fő célja, hogy átfogó ismeretet nyújtson az egyházi és állami fenntartású szociális intézmények működési/elvi különbségeiről, lehetővé téve ezzel az objektív, kritikai szemléletet. Végül szakmai interjúk segítik az olvasót, hogy egy „ívet” adva, pontosan eldönthető legyen; valóban fenntarthatóbbnak mondható ellátotti oldalról az egyházi fenntartású szociális intézmény, mint az állami? A tanulmány javaslatot tesz – az empirikus eredmények által – mérési eszközökre, ami alapján létrejön egy állam-egyház együttműködési mérce a szociális ágazatban és ennek fenntarthatóságával kapcsolatban.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2025. 07. 03. Átdolgozás: 2025. 09. 29.
Elfogadás: 2025. 12. 14.

Módszertan: A szerző politológiai és társadalomtudományi elméletek alapján elemezte a hatalom általános, majd a szociális területre vonatkozó egyedi tulajdonságait. A tanulmányban kvalitatív megkérdezési módszer keretében állami, valamint egyházi vezetőkkel készített interjú keretében feltárássra kerültek a szereplők általános tapasztalatai, érdekei és motivációi.

Megállapítások: A gondoskodáspolitikai egyik legfontosabb – ha nem a legfontosabb – célja egy olyan közeg megteremtése a szociális ellátásban részesülők számára, amely nem csupán fizikai biztonságot, hanem közösségi integrációt és társadalmi kohéziót is biztosít. Az egyház történelmi hagyományai és érték alapú megközelítése az állami szociális intézményrendszer kiegészítő, fenntarthatóbb elemeként működik, alternatívát kínálva a szekuláris ellátási modellekkel szemben. Az empirikus vizsgálat eredményei rámutatnak arra, hogy az egyházi fenntartású szociális intézményekben a közösségi élmény erőteljesebben jelenik meg, amely hozzájárul az ellátottak szubjektív jólétének növekedéséhez.¹

Érték: A kutatás egyik legfőbb tudományos hozzájárulása annak bemutatása, hogy az egyházi fenntartók közösségi szemléletből fakadó társadalmi elfogadottsága olyan szociális és értékbeli többletet jelent, amely az állami fenntartók esetében nem azonos mértékben fedezhető fel. Az elméleti szakirodalmak is megerősítik ezt a közösségi dimenziót: Arendt hatalomfelfogása a közös cselekvésre, Boulding integratív hatalomelmélete a kölcsönösségre épít. Az ágazatban létrejövő partnerségi együttműködések mindezt tovább erősítik, és hozzájárulnak a fenntarthatóság tartalmi megvalósulásához. Mindez alátámasztja, hogy az állam és egyház közötti feladatmegosztás a közösségi és fenntarthatósági értékelméletek mentén értelmezhető.

Kulcsszavak: gondoskodás, állam és egyház együttműködése, közösség, hatalom.

Abstract

Aim: This study examines the strategic relationship between the state and the church in the field of social services and the outcomes of their cooperation. The relevance of the topic is also demonstrated by the fact that in recent years the Hungarian government has placed particular emphasis on cooperation with churches in various policy sectors. At the same time, one of the distinctive features of the topic under investigation is the difficulty of establishing clear, objective indicators by which the effectiveness of such cooperation could be measured (cf.

1 Egyházi vezetők által elmondottak alapján történt a megállapítás, hogy az ellátottak jólétéhez ez hozzájárul. További kutatást javaslok ennek kapcsán, ahol ellátotti oldalról, egy kvantitatív jellegű felmérés keretében kellene feltárni az elégedettséget egyházi és állami szociális intézmények között (kihangsúlyozva ezzel az ellátotti percepciót is).

the chapter *Community as an Instrument of Power*). The main aim of the study is to provide a comprehensive understanding of the operational and conceptual differences between state- and church-run social institutions, thereby enabling an objective and critical perspective. Professional interviews further assist the reader in tracing an overarching “arc” of the analysis, allowing for a precise consideration of whether church-run social institutions can indeed be regarded as more sustainable from the perspective of service users than their state-run counterparts. Finally, the study proposes – on the basis of empirical findings – measurement tools that may serve as benchmarks for assessing state–church cooperation in the social sector and its sustainability.

Methodology: The author analyzed the general and specific characteristics of power, first in a theoretical framework and subsequently in relation to the social sector, drawing on political science and social theory. Within a qualitative research design, semi-structured interviews were conducted with both state and church leaders, through which the actors’ general experiences, interests, and motivations were explored.

Findings: One of the most important – if not the most important – objectives of care policy is the creation of an environment for social service users that provides not only physical security but also community integration and social cohesion. The historical traditions and value-based approach of the church function as a complementary and more sustainable element within the state’s social service system, offering an alternative to secular service models. The empirical results demonstrate that a stronger sense of community is present in church-run institutions, which significantly contributes to the enhancement of beneficiaries’ subjective well-being.

Value: The principal scientific contribution of the study lies in showing that the social legitimacy derived from the community orientation of church providers represents an added social and value dimension that is not equally observable in state-run institutions. Theoretical literature also reinforces this community dimension: Arendt’s concept of power highlights collective action, Boulding’s integrative theory of power emphasizes reciprocity, and the emerging sectoral partnerships further strengthen these aspects, contributing to the substantive realization of sustainability. Altogether, the findings confirm that the division of responsibilities between the state and the church can be interpreted within the framework of community-oriented and sustainability-centered theories of value.

Keywords: Social care, state-church cooperation, community, power

Elméleti keret és irodalmi áttekintés

A politikai hatalom megnyilvánulását számos aspektusból lehet vizsgálni, hiszen társadalmi csoportonként eltérő megvalósulása, hatása lehet. Fontos hangsúlyoznom, hogy a hatalom szót kicsit sem pejoratív megközelítésként kell értelmezni, hanem pont ellenkezőleg. Hannah Arendt – elméleti kutatóm egyik fő gondolkodója – többször hangsúlyozza, hogy egy hatalomnak soha nem az egyéni érdekek mentén szabad működnie, hanem a közösségek szempontjait figyelembe véve kell vezetni, hiszen csak addig tud fennmaradni, amíg a közösség képes összefogni. A kérdés már csak az, hogy Arendt és a tanulmányban említett kutatók modelljei, vajon mennyire igazolhatóak a szociális területen, illetve mennyire jellemzőek az egyházi fenntartásban lévő szociális ellátásokra.

Továbbá felmerülhet a kérdés, hogy a gondoskodáspolitikához, hogy kapcsolódik a hatalom mint vizsgált fogalom. Elisabeth Conradi német kutató szerint a gondoskodás – mint cselekvés – „aszimmetrikus” jellege abból fakad, hogy a gondoskodó és a gondozott strukturálisan eltérő pozícióban vannak: az egyik fél erőforrásokat, döntéseket és támogatást nyújt, míg a másik fél ezekre rá van utalva. Ez a függőségi viszony hatalmi relációt hoz létre, mivel a gondoskodó fél – akár tudatosan, akár implicit módon – befolyásolja a gondozott lehetőségeit és autonómiáját. Így az aszimmetria nem pusztán szerepkülönbség, hanem a hatalomgyakorlás egyik formája is (Sárkány, 2024). Fontos leszögezni, hogy az említett szférában nem egy klasszikus hatalmi interakció jelenik meg. Hiszen itt nem jelenik meg az, hogy A megmondja B-nek, hogy mit és hogyan csináljon, valamint nem rendelkezik azzal a képességgel, hogy B viselkedését befolyásolni tudja. A társadalomtudomány szerint, a társadalomban résztvevők (ide értjük a személyeket, közösségeket és az intézményi formákat is) egymásra ható irányítása már hatalom, amelyet a maga szintjén mindegyik érintett képes alkalmazni (URL1). (Jelen tanulmány esetében a szociális intézmények, amelyek közvetlen hatást gyakorolnak az egyénre, illetve a csoportra.)

Tovább árnyalja a szociális terület és a hatalom kapcsolatát a politika, valamint a történeti háttér jelentősége is. Ez a kettő tényező jelentős mértékben befolyásolja, hogy az adott országban milyen típusú ellátási forma jön létre (például otthonápolás, utógondozás stb.) (Seresné & Hegedűs, 2017), amivel együtt egy értékalapú szemlélet is létrejön.²

2 Jelen tanulmány *Az egyház általi hozzáadott értékek megjelenése, jellemzői és sajátossága* című alfejezet, Kothencz Jánossal készült interjú.

A hatalom, a fenntarthatóság és a gondoskodáspolitikai fogalmi megközelítései

A szociális ágazatban a hatalom sokszínű és összetett. Annak érdekében, hogy ezt a sajátos hatalmat ismertetni tudjam, meghatározó gondolkodók, politológusok elméleti modelljeit vizsgáltam, és kerestem bennük, hogy milyen „képződmények” vannak, amelyek koherensek a szociális területen lévő folyamatokkal. Balázs Zoltán *Modern hatalomelméletek* (1998) című könyve alapján igyekeztem tudományos érveket keresni, hogy egyes hatalomelméletek miképp történnek a gyakorlatban, milyen normatív, intézményi, illetve szociológiai eszközöket használt az egyház és az állam annak érdekében, hogy ezt a kooperációt fenntarthatóan működtethessék a szociális területen, immáron már több évtizede.³

Fontosnak tartom a fenntarthatóság fogalmát is tisztázni, bár manapság ennek használata közhellyé vált, azonban – véleményem szerint – a szociális ágazattal való viszonyáról kevés szó esik. Birher (2024) szerint a fenntarthatóság megannyi aspektusból már erősen kétségbe vonható, éppen az általa említett monetáris, demográfiai, természeti stb. tényezők miatt. A fenntarthatóság úgy kapcsolódik a szociális ágazat ellátórendszeréhez, hogy ennek központi elemei a tervgazdaságra vagy a versenyre épülnek. Mindez a századforduló idején még jól működött, mostanra azonban ez a materiális szemlélet odáig jutott, hogy elérte fejlettségi határát és öndestruktívává vált.

Ehhez hasonlóan a korábbi ideológiák – amelyeknek szintén a materializmus volt a fundamentuma –, mint például kapitalizmus, mind kudarcra lettek ítélve az önzés kultúrája miatt.

Birher szerint ez az az ok, amiért fókuszba kell helyezni a „közös értékek” feltárását és a „megfelelő szinteken”⁴ megszervezett gondoskodást. (Birher, Bevezetés a Gondoskodáspolitikába, 2024).

Okulva így az említett múltbéli ideológiákból, még jobban indokolttá vált a fenntarthatóság újradefiniálása (URL2).

A gondoskodáspolitikai kifejezés a 2022-es magyar országgyűlési választások után lett ismert és új, amikor is az államigazgatásban addig használatos „szociális” kifejezést váltotta. A kifejezés mögött mélyebb és árnyaltabb összefüggések

3 Mind empirikus (Fülöp Attila gondoskodáspolitikáért felelős államtitkárrel készített interjúmban), mind pedig szekunder adatok alapján az együttműködés történetisége egészen 1997. június 20-ig nyúlik vissza, amikor Angelo Sodano bíboros államtitkár és Horn Gyula miniszterelnök aláírták azt a megállapodást a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között, ami a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti feladatkörének finanszírozásáról szól (Schanda, 2014) (URL3). Ez a megállapodás validálta az egyház és állam közötti feladatmegosztást a szociális területen.

4 Felelősségi piramis.

vannak. Maga a gondoskodás nem tekinthető önmagában csak a szociális ágazatban való támogatáspolitikának, sokkal inkább átfogó tervezést, a társadalom perifériáján lévő személyekben lévő értékek feltárását és ezeknek az értékeknek a beillesztését jelenti a társadalomba (például megváltozott munkaképességűek foglalkoztatása), hordozva ezzel azt, hogy „mindenki egyszerre rászoruló és segítő is” egyben (Birher, Bevezetés a Gondoskodáspolitikába, 2024).

Meggyőződésem szerint ezen a ponton nélkülözhetetlen módon keresztezi egymást a fenntarthatóság és a gondoskodás fogalma.

Kisebb közösségek jelentősége a hatalomgyakorlásban

Vizsgálatomat elsőként Bertrand Russel értelmezésével kezdem, aki magát a hatalmat az alábbiak szerint definiálta: „*a hatalmat szándékolt hatások előállításaként határozhatjuk meg.*” Itt elsősorban a szerző értelmezésében „szándékolt hatás előállítása” a személyek között létrejövő kontaktusokra vonatkozik. Russel meghatározása szerint a hatalomnak három fő formája van: fizikai erőszak, jutalmazás-büntetés és végül véleményformálás, valamint különbséget tesz a tradicionális és a frissen megszerzett hatalom között. A tradicionális hatalom alapja a közös álláspont, összhang az érintett szereplők között. Russel úgy látja, hogy mindez gyakorlati megvalósulásában egy nemzet csak akkor prosperálhat, ha a centrális hatalom szerepe minél inkább a háttérben marad és a hangsúlyt a kisebb csoportokra, közösségekre helyezik. Kisebb csoportok alatt konkrétan a civil szervezetek munkásságát is érti, amely csoportosulások által az állampolgárok a politikai folyamatok alakulásában tudnak részt venni (URL4).

Hatalomról alkotott téziseiben hangsúlyozza annak a fontosságát, hogy az egyén törekvései elengedhetetlenek egy társadalom fejlődésében, azonban emellett kiemeli, hogy az „egyéni kreativitást” féken kell tartani annak érdekében (vö. felelősségi piramis), hogy a nemzet egysége ne károsodjon (URL5).

Integritás fontossága

Kenneth E. Boulding szerint a hatalom-típusok közül a leglényegesebb az integratív hatalom. A társadalomban az integráció különböző szinteken lévő csoportok és intézmények közötti összefüggéseken és kölcsönhatásokon alapul. Boulding szerint a hatalom az integrációs folyamatok egyik kulcseleme (idézi Balázs, 1998). Balázs Zoltán ehhez az integritási hatalomhoz kapcsolja a Gemeinschaftot (együttélés) is, amely egy olyan társadalmi rendszert jelöl, amelyben az emberek közvetlen és szoros kapcsolatban élnek egymással (Balázs, 1998).

A már korábban említett Conradi kiegészíti azzal, hogy már a gondoskodás viszonyrendszerében lévő alanyok között gyakori a kölcsönös ismeret, illetve az új kapcsolat létrejötte is jellemző itt⁵ (Sárkány, 2024).

Kontextusba helyezve, az integritás fontossága és időszerűsége tetten érhető a gyermekvédelmi folyamatokban is. A korábban intézményközpontú szemléletet egyre inkább felváltotta az igényekhez igazított, szükségletek által vezérelt gondoskodás a gyermekvédelemben, amelyben kiemelt szerep jut a helyi beavatkozásoknak, a szolgáltatások decentralizációjának, valamint a család mint aktív partner bevonásának a gondozásba (Brummelaar et al., 2016, idézi (Seresné Busi Etelka – Hegedűs Judit, 2017).

Nemzetközi viszonylatban releváns példa erre a portugál szociális rendszer, amelynek lényege, hogy a gyermekvédelemben élő gyermekek számára kifejezetten családközpontú ellátást nyújtanak a bentlakásos intézményekben (Rodrigues & Barbosa-Ducharne, 2016 idézi (Seresné Busi Etelka – Hegedűs Judit, 2017).

Közösségek és a csoport szerepe a hatalomban

Hannah Arendt elméletét a szociális területen lévő hatalom fogalmáról Balázs Zoltán úgy magyarázza (Balázs, 1998), hogy a hatalom önmagában nemcsak azzal ruházza fel az egyént, hogy cselekvőképese legyen, hanem Arendt szerint azzal is, hogy másokkal „összhangban”, kooperálva tudjon cselekedni. A hatalom soha nem az egyén énközpontúságának a része, hanem egy csoporthoz tartozik, és csak addig marad fenn, ameddig a csoport képes összefogni. Elmélete szerint, ha valamelyik személyre azt mondjuk, hogy hatalommal rendelkezik, akkor az arra vonatkozik, hogy adott mennyiségű személy felhatalmazta arra, hogy az ő érdekeit képviselje és a helyükben járjon el (Arendt H., 1970). Arendt szerint az erőszak és a hatalom egymással semmiképp nem összeegyeztethető, és elutasítja azt, hogy az agresszivitás emberi tulajdonság lenne.

Balázs Zoltán hozzá teszi azt is, hogy jelentős egyénszám kifejezetten keresi az alávetett szerepet. Arendt tagadja azt a gondolatot, amely szerint a hatalom a „parancs-engedelmeskedés” formájában nyilvánul meg, szerinte ez a 19. századi imperialista ideológiák foszlánya. Szerinte a hatalom nem is kifejezetten egy politikai csoport jellemzője, hanem minden emberi közösség természete (Balázs, 1998).

Arendt szerint tehát a hatalom akkor tud kiteljesedni egy társadalmon belül, amikor összhangban, együttes erővel cselekednek a közösség tagjai, viszont ez a kiteljesedés azonnal el tud apadni, ha az egyének szétszóródnak (URL6).

5 Vagyis igazolható ezzel, hogy a gondoskodás és az integratív hatalom jellemzői metszik egymást.

Guardini keresztényi téziseinek szerepe a hatalmi struktúrában

Mivel kutatásom szerves részét képezi az egyházi szemlélet a gondoskodáspolitikában, így fontosnak tartok kifejezetten egyházi megközelítésű hatalmelméletet is bemutatni. Kihangsúlyozva itt is a keresztényi és a fenntarthatóság párhuzamát, Romano Guardini katolikus pap, filozófus munkásságán keresztül fogom a keresztényi hatalom struktúráját vizsgálni. Véleményem szerint ő fogalmazta meg a legkézzelfoghatóbban azt, hogy az emberi lét hosszú távú fenntarthatóságának alapfeltétele az egyén felelősségtudatának és erkölcsi mielvoltának a folyamatos fejlesztése (Birher, 2024). (Ezért nem elválasztható egymástól a fenntarthatóság és a keresztényi felfogás.)

Guardini nézetét így mélyen átszövi az egyházi erkölcs, amin keresztül ekvivalensebben megérthetjük, mi lehet az egyház fő célja a hatalom megszerzésével, fenntartásával kapcsolatban. Ferenc Pápa „Laudato SI” enciklikájában Guardini meglátása alapján azt mondja, hogy az állampolgárok nem kapták meg a megfelelő edukációt vagy „használati utasítást” a hatalom helyes használatához. Minden egyes történelmi időszak hatalmára – folytatja Ferenc pápa Guardini soraival idézve – jellemző, hogy nem törekszik arra, hogy felmérje saját tevékenységének határait. Guardini az egyének döntésével kapcsolatban az alábbi állítja: „*felette nem a normatív szabadság dönt, hanem a haszon és a biztonság állítólagos szükségserűségei irányítják.*” Ferenc pápa ehhez kapcsolódóan hozzáteszi, hogy az ember nem tekinthető teljes egészében szuverénnek. Mozgásteret és „szabadsága” erősen korlátozottá válik azzal, hogy materiális és önösszempontok szerint éli az életét (URL7).

Pasztorális⁶ hatalom: A gondoskodás szerepe Foucault elméletében

Foucault hatalomról alkotott világában nagy szerepet kap a gondoskodás megéléte, valamint szerinte „*a policia egyetlen célja, hogy az embereket az ebben az életben élvezhető legnagyobb boldogság felé vezesse*” (URL8). A hatalom működése során megvalósul egy olyan rendszer, amelyben a hatalom már nem közvetlenül az állampolgárok érdekeiért van, hanem már maga a hatalom idomítja az alárendeltek életét. Foucault ezt „panoptikum” fázisnak hívja, amikor is az államhatalom két szempont szerint kategorizálja az embereket: eleget tesz-e a felé támasztott követeléseknek vagy sem.

6 Eredeti jelentését tekintve annyit jelent: az egyház Krisztustól kapott fölhatalmázása arra, hogy Isten népében megtartsa/megteremtse azt a rendet és együttműködést, amely hozzásegít a keresztényi üdvösség megszerzéséhez (URL10)

A gondoskodó hatalom egyik Foucault által alkotott típusa a pásztori vagy pasztorális hatalom. „*A politikai vezető, mint nyájának pásztor*” hasonlat már az ókori közösségekre is jellemző volt. Egyes technikákat kifejezetten a görög–római civilizációból eredeztethet, amikor is a vágyak és a mámor fölötti önuralomra való törekvés a cél, valamint az aszketikus viszonyulás is jellemző (URL9). Sajátossága, hogy egyrészt a „pásztor” a hatalmát nem egy adott felségterület fölött műveli, hanem konkrétan a nyája/népe fölött. Másrészt a pásztor orientálja és kormányozza a nyáját, tehát a nyáj fennmaradása az a pásztor működésén múlik. Harmadrészt a pásztornak a felelőssége az is, hogy krízishelyzetben az élete árán is, de meg kell védenie a nyáját. Negyedrészt a pásztor egyértelmű céljának kell lenni a nyája boldogságának a megszerzése. Ehhez a nyájnak alárendelt szerepet kell vállalnia (URL11). A pasztorális hatalomról elmondható, hogy nem globális, hanem individualista szemléletet követ. Tehát a pásztor minden ember „üdvösségéért” is felelős (URL12).

A pasztorális hatalom időszerűségét és aktualitását mi sem mutatja jobban, hogy a társadalom egy része napjainkban is képtelen lenne kézben tartani életét, ha nem számíthatna a közösség gondoskodására (vö. Guardini elmélete). Zygmunt Bauman lengyel származású filozófus Foucault meglátásával kapcsolatban azt állítja, hogy nagyon kevés személyt ér az a szerencse, hogy csupán csak az ő általa megszerzett tapasztalatok, tudás és képzettségek útján tudja a saját érdekeltségeit megvalósítani/képviseletet. Ezért is indokolt és szükséges a társadalomban a bölcs tanácsadók, politikusok, gondolkodók vagy éppen vallási vezetők jelenléte (URL13).

Az állam és egyház közötti hatalmi dinamika

Az egyház és állam együttműködéséről meglehetősen terjedelmes szakirodalmak állnak rendelkezésre, amelyek pontos szakmai és történelmi betekintést adnak.

Jelen tanulmányban egy történelmi „szálat” szeretnék kiemelni, amely a keresztényszocializmus egyik kiemelkedő momentumához tartozik. Ezzel szeretném kontrasztossá tenni, hogy már közel kétszáz éve is fontosnak tartották az egyház szerepvállalást a gondoskodáspolitikai területén, ehhez képest a mai világ (materiális központú, fenntarthatónak álcázott) szemléletében ennek már egyre kevésbé van nyoma.

Wilhelm Emmanuel von Ketteler püspök szerint az állam a szociális területen lévő nehézségekre – kizárólag önmagában – nem tud válaszokat adni. Az állami hatalomnak minden esetben szüksége van az egyházban jelenlévő szeretetre, valamint az egyház intézményi rendszerére. Az egyház – folytatja von Ketteler – az emberekben az isteni képmást látja, amiből következik az emberi méltóság

meghatározása és egyben a szociális szemlélet alapja. Végül az emberi méltóság felismerésére kizárólag az egyént körülvevő közösség képes.⁷ Véleménye szerint kerülni kell azt az állapotot, amikor egy emberi közösség helyett pénzalapú (materiális) közösség jön létre (Birher, 2024).

Ennek ellenére a keresztény-konzervatív értékrendű gondolkodók szerint napjainkban célzott eszmei támadás van jelen a keresztényi erkölcsök és hagyományok ellen, valamint a szekularista állam és egyház közötti egység marginalizálása a cél (URL14).

José Casanova modelljében, a szekularizációnak három eltérő definícióját különbözteti meg:

- 1) Világi szektorok szeparálódnak az egyházi intézményrendszertől, valamint értékrendektől.
- 2) Vallásellenesség: materiális/világi bizonyosságok térhódítása, a vallásos istenhit redukálódása
- 3) A hit személyes megélése csak a „templom falain belüli” vallás (URL15).

Magyarországon 2010 óta folyamatosan egyre nagyobb hangsúlyt kap az egyház és állam között létrejövő együttműködés és a hatalommal járó felelőségek megosztása. Ez a típusú kooperáció még az Alaptörvény hetedik cikkelyében is rögzítésre került az alábbiak szerint: „(4) Az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek.”

Összefoglalva, az állam és egyház közötti kapcsolat stabil jogszabályi környezetben is rögzítve van.

Mindazonáltal fontosnak tartom azt is hozzátenni, amit Birher Nándor állít, hogy a jogszabályi környezet mindig az események, történések után tud csak szabályozni (a jogszabályok sokszor csak utólagos elszenvetői a helyzeteknek), ezzel is mutatva azt, hogy a mai társadalomban hiányzik a prediktív szemlélet. Az erkölcs az, amelynek küldetése lenne, hogy a jövőbeli fenyegetéseket, kríziseket próbálja előrevetíteni (Birher, 2024).

Kutatási módszertan

Kutatásom primer szakaszában fontosnak tartottam feltárni a szereplők között létrejövő kapcsolat alapjait, motivációit és deklarált eredményeit, így kvalitatív kutatási módszer alkalmazását tartottam indokoltnak. Ehhez félig strukturált

⁷ A fenntarthatóság fogalmi meghatározásánál már előkerült az önzőség, amely maga alá gyűri a fenntarthatóság valódi értelmét. Von Ketteler tanulmányai alapján is megállapítható, hogy a keresztényi tanítás megkerülhetetlen elem, amikor a fenntarthatóság alapértékeiről van szó.

interjúkat készítettem (N = 7). A kutatáshoz alkalmazott interjúkérdéseket a releváns szakirodalom és az aktuális gondoskodáspolitikai diskurzus főbb narratívái kapcsán állítottam össze. Az interjúk eredményeinek feldolgozása során a kvalitatív tartalomelemzés módszerét alkalmaztam: a válaszokat tematikus kategóriákba rendeztem (lásd *Kvalitatív kutatás eredményei* fejezet), amelyhez technikai eszközként táblázatkezelő programot használtam az adatok struktúrázására és áttekinthetőségére.

Interjú állami oldal vezetőjével

Állami oldal vezetői szintjéről Fülöp Attilával, a Belügyminisztérium gondoskodáspolitikáért felelős államtitkárával készítettem félig strukturált interjú. Részt vett az interjúban – szintén az állami oldal képviselőjeként – Dr. Tóth Tibor, a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet főigazgatója is.

Egyházi vezetőkkel készült interjú

Elsőként a három – legnagyobb szociális területen lévő fenntartói szerepkörrel rendelkező – történelmi egyház⁸ főigazgatóival kezdtem az interjúimat egyházi oldalról. Így interjú készült Vajda Norberttel, a Katolikus Szeretetszolgálat főigazgatójával, Dr. Czibere Károllyal, a Református Szeretetszolgálat főigazgatójával, valamint Gregersen-Labossa Györggyel, a Sztehlo Gábor Evangélikus Szeretetszolgálat vezető lelkészével és a Magyarországi Evangélikus Egyház Diakóniai Bizottságának elnökével. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat részéről Győri-Dani Lajossal készült interjú. Végül az Ágota Alapítvány főigazgatójával, Kothencz Jánossal is készült interjú, akinek alapítványa kifejezetten állami gondoskodásban élő és veszélyeztetett gyermekek támogatásáért jött létre.

Eredmények

Hogyan illeszkednek a jelen kutatásban vizsgált elméletek a szociális terület és a gondoskodáspolitikai mai kontextusába? – szekunder kutatás eredményei

A vizsgált hatalomelméletek közül véleményem szerint Hannah Arendt tézise fedi le leginkább a szociális területen a hatalomgyakorlás „mikéntjét”. Hiszen

8 A történelmi egyházak kiválasztási szempontját tekintve az ok az volt, hogy a szociális fenntartói kimutatások alapján ezen felekezeteknek vannak a legnagyobb fenntartói érintettségei a szociális ellátási típusok tekintetében. Valamint Ragadics Tamás a történelmi egyházakra vonatkozóan új „profilról” ír (Ragadics, 2019; URL20), ami szintén alátámasztja a történelmi egyházak kiválasztásának indokát

a szociális szféra intézményeiben alapvetően a cél az alapszolgáltatási, ellátási és támogatási feladat mellett, a közösséghez való kötődés és bizalom kialakítása, mert ennek hiányában a szociális munka önmagában kevés.

A hatalomnak azt kell képviselnie, hogy „a szociális és gyerekvédelmi kérdések megoldásába szervesen integrálni kell a közösségi kötődések kialakítására képes helyi önkormányzatokat, egyházakat és civil szervezeteket.” (URL16). Arendt hozzáteszi – még inkább sulykolva a közösség fontosságát –, hogy maga a politikai hatalom nagyrészt nem materiális, formai szempontoktól függ, például katonai, gazdasági tényezőktől, hanem a közös tisztességes, szabad meggyőződések intenzitása határozza meg a hatalmat (URL17).

Felmerülhet a kérdés, hogy ezen modellek milyen gyakorlati államigazgatási formában jelennek meg. Arendt és Russel elméletei szoros összefüggést mutatnak a 1993. évi III. szociális törvényében lévő preambulum résszel („felelősségi piramis”).

Arendt modellje a csoport, közösségre építi a hatalom hatékony működésének alapjait, míg Russel szerint az egyének kreativitása az, amely nagy szerepet játszik egy társadalom fejlődésében, valamint Arendt-hoz hasonlóan fontos, hogy összhang legyen az érintett szereplők között, és a centrális hatalom fókusza helyett a kisebb közösségek működésére kell helyezni a hangsúlyt. Gyakorlati megvalósulásában mindkét elmélet összeér a 2023 őszén a Magyar Országgyűlés által elfogadott 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló törvénymódosításában.

1. számú ábra

A szociális gondoskodásra köteles felelősségi körök – „felelősségi piramis”

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló törvény célja az állam által biztosított szociális ellátások körének és mértékének, így az állam felelősségének meghatározása.

A törvény módosításában nagyobb hangsúlyt kapott, hogy:

- az egyén saját szociális biztonságáért elsősorban önmaga a felelős – ami megegyezik Russel elméletével, mely szerint az egyének törekvései elengedhetetlenek egy társadalom életében. Hozzáteszi azonban, hogy ezt az egyéni ambíciót limitálni kell annak érdekében, hogy az egység ne károsodjon.
- az egyén felelősségén túl az egyházi és civil közösség, a helyi önkormányzat és az állam közös feladata a szociális gondoskodás. A törvényi felsorolás egyben gondoskodási sorrendet is jelez, utalva ezzel arra, hogy az államnak a rászoruló egyénekről való gondoskodása alapvetően szubszidiáris jellegű. A Hannah Arendt-i közösségi „háló” ott van ez egyén mögött, védelmet adva, ha a mikrokörnyezet (például család) már nem képes megadni azt a biztonságot és közösséget, amit viszont a helyi csoportok vagy az állam biztosítani tud.

Megerősítve az eddig felsoroltakat, Arisztotelész szerint, minél összetettebb egy közösségi összefogás szintje, annál színvonalasabb társadalmat eredményez. A hétköznapokban pedig, hogy az állam működhessen, az egyén törekvéseit keretek között kell tartani⁹ (Birher, 2024).

Napjaink társadalmában ez a szubszidiaritásra épülő rendszer megléte elengedhetetlen, ugyanis ebből következik minden más társadalmi önállóságra és „önigazgatásra” irányuló modell. Ez a típusú szubszidiaritás hozzájárul a demokratikus szemlélet működéséhez (Farkas, 2024).

Kvalitatív kutatás eredményei

Az interjúk során megkérdezett hét alany válaszait nem felsorolás jelleggel, személyekre bontva elemzem, hanem analitikus problémák szerint strukturálom. Három szempontrendszer szerint értékelem az eredményeket, valamint több helyen is utalást, átkötést fogok tenni, hogy melyik (tanulmányom elején elemzett kutatók közül) elméleti módszertanhoz köthető az alany nézete. Így a gyakorlat együtt értelmezhető a hatalommódszertani elméletekkel.

- a) **Közösség mint hatalmi eszköz:** Morgens Herman Hansen szerint az emberi élet fundamentuma abban jelenik meg, hogy képes az egyén a közösségekben teljessé válni. Tehát a létezés szoros kapcsolatban van a közösséggel,

9 B. Russel elmélete.

és már az értékek megléte is közös eredmény (URL18). Mindezek alapján megfogalmazható, hogy a politikai hatalom érdeke a közösségek megléte. A kérdés, hogy az egyházi szereplők erre miként tekintenek.

- b) Egyház általi hozzáadott értékek megjelenése, jellemzői és sajátosságai: A 21. századi társadalmi tendenciák – mint az individualizáció és az elmagányosodás – még aktuálisabbá teszik annak vizsgálatát, hogy milyen többletértéket nyújthat az egyház a szociális ellátásban. Fábry Kornél, Esztergom–Budapest segédpüspöke szerint nem találhatunk még egy olyan helyet az egyházi közösségeken kívül, ahol minden egyes társadalmi különbözőség szerte tud fozslani (URL19).
- c) Állam és egyház közötti együttműködés stratégiai alapja és jövőképe: Az állam és az egyház közötti kooperáció a szociális ellátás területén az elmúlt évtizedben fokozott hangsúlyt kapott, amelyet a jogszabályi környezet és a politikai döntéshozatal is csak megerősített. Az egyházi fenntartásba kerülő szociális intézmények működésének hatékonysága, finanszírozása és szakmai integrációja kulcskérdés, amely hosszú távú stratégiát igényel.

Közösség mint hatalmi eszköz

A gondoskodáspolitikai ágazatában a közösségépítés legfontosabb része a szükséges körülmények megteremtése, amelyek hozzájárulnak a szociálisan rászoruló személy közösségbe való visszatalálásához. Fülöp Attila elmondta, hogy például az egészségügyben vagy éppen az oktatásban sokkal plasztikusabb a kítűzött cél, hiszen előbbinél – leegyszerűsítve – a beteg meggyógyítása, utóbbinál pedig a tananyag hatékony átadása számít deklarált eredménynek. Azonban például egy demenciában szenvedő időskorú beteg esetében nem beszélhetünk arról, hogy látványos eredményt lehet elérni. Ellenben az egyházi ellátásnak van képessége arra – magyarázta Vajda Norbert, a Katolikus Szeretetszolgálat Főigazgatója –, hogy megtalálja (maradva a demenciával küzdő személy példájánál) a kapcsolódást a személyhez, és el tudja fogadni azt, hogy ő már nem a „mi világunk”, de a szociális ellátás által képes megtanulni belépni a rászoruló világába.

Ez úgy látható át a leginkább, ha visszautalok a hatalmi modellekre, ugyanis Vajda Norbert gondolatai egyeznek B. Russel hatalomról szóló tézisével, mely szerint egy nemzet csak akkor prosperálhat, ha a centrális hatalom szerepe minél inkább a háttérben marad és a hangsúlyt a kisebb csoportokra, közösségekre helyezik (jelen kontextusban: egyházakra).

A vízió és törekvés egyértelmű, azonban a közösségi háló megteremtésénél felmerül, hogy hogyan tudja ezt létrehozni hatékonyan az állam. Az emberek megítélésében magasabb az elfogadottsági szint az egyházak iránt, hiszen

köztudott, hogy sokkal könnyebben tud kapcsolatot, közösségeket létrehozni. Győri-Dani Lajos, a magyar Máltai Szeretetszolgálat alelnöke azzal magyarázza ezt a képességet, hogy az egyházaknak megvan ehhez az identitása, a missziója és megvan hozzá a kultúrája, küldetésstudata. Szerinte, amikor az egyház közösséget épít, a társadalom egy pillanatig sem vonja kétségbe, hogy ezt milyen megfontolásból teszi. Ellenben, amikor az állam teszi mindezt, akkor a közélet e mögött csak annyit fog látni, hogy kifejezetten politikai ambíciók miatt hoz létre csoportokat. Vagyis az államnak ötször annyi erőbefektetést igényel, mint egy egyháznak, amelynek ez természetes tevékenysége. Összekapcsolva ezt az elméleti modellekkel, jelen esetben itt a Hannah Arendt-i definíció lehet érvényes, amely szerint a hatalom soha nem az egyén énközpontúságának a része, hanem egy csoporthoz tartozik.

Lényeges itt megemlíteni a lokális közösségi beágyazódottság fontosságát, amelyet szinte mindegyik interjúalany megemlített.

Gregersen-Labossa György evangélikus vezető lelkész szerint az evangélikus egyházban alapelv, hogy csak is ott vesznek át állami fenntartású szociális intézményt, ahol a helyi közösség is támogatja azt. Vajda Norbert erről úgy fogalmazott, hogy az egyháznak az ereje abban van, hogy helyi szinten meg tudja teremteni az adott körülményeket. Tehát az eddig leírtak alapján megállapítható, hogy jelen kutatás vizsgált hatalmi modelljei közül egyrészt a Russel-i elmélet a legrelevánsabb, azon belül is a tradicionális hatalom, amely a szereplők közötti összhangra, egyetértésre épül. Másrészt pedig Boulding elmélete az, amely lefedi a Máltai Szeretetszolgálat alelnökének gondolatait, mely szerint az integráció fontossága elengedhetetlen egy társadalomban. Jelen esetben például a helyi szociális intézmény szoros kapcsolatban áll más állami és/vagy egyházi intézménnyel, csoporttal. Ez a Russel-i integrációs folyamat azonban nem csak fizikai jelleggel valósul meg. Kothencz János, az Ágota Gyermekvédelmi Alapítvány főigazgatója szerint az állam indukálta azt a kezdeményezést a szociális területen, hogy például a gyermekvédelmi kérdésekben a szereplők között a felelősség megoszlik.

Egy 2016-ban végzett kutatás az ENSZ által meghatározott, a gyermekek alternatív gondozására vonatkozó iránymutatások gyakorlati alkalmazásának európai nehézségeit vizsgálta. Ennek keretében megállapították, hogy a közösségi alapú szolgáltatások bevezetését alapvetően két tényező akadályozza: az átmeneti pénzbeli ráfordítások és az ágazatirányítási döntés hiánya.¹⁰ Ennek

10 Véleményem szerint jelen tanulmány mind szekunder (egyházi szemlélet jelenléte a szociális területen, melynek esszenciája a közösség megléte), mind primer (megkérdezett alanyok válaszai alapján) kutatási szempontból rávilágít arra, hogy Magyarországon az említett akadályozó tényező nem jelenik meg.

dacára látványosan kirajzolódik a nemzetközi gondoskodáspolitikában az, hogy egyre nagyobb teret kapott a közösségek megléte, a társadalmi integráció és a személyre szabott odafigyelés, ellátás (Davidson, Milligan, Quinn, Canwell, & Elsley, 2016 idézi Seresné & Hegedűs, 2017). Az említett aktuális kutatás is igazolja a Hannah Arendt-i közösség, illetve a Boulding-féle integratív tézis fontosságát és időszerűségét.

Az egyház általi hozzáadott értékek megjelenése, jellemzői és sajátosságai

Az egyház által adott értékek témájának tárgyalása azért is lehet kulcsfontosságú, mert ezen keresztül érthetjük meg a kormányzati hatalom valós motivációját, célját azzal, hogy egy másik féllel együttműködik egy ágazatban. Amiért az állam stratégiai partnerként tekint az egyházra, annak elsőként olyan alapvető okai vannak, mint a társadalmi közbizalom megítélése az egyházakkal kapcsolatban. Fülöp Attila szerint önmagában az, hogy a befogadó fél egyházi szereplő, már több bizalmat ad, mint ha állami szereplőről lenne szó, azaz az elfogadás mértéke kevesebb (vagyis az embereknek már van egy negatív prekonceptiója). Az állam részéről olyan szereplőket kell találni, akik helyi beágyazottsággal rendelkeznek és nagy társadalmi elfogadottságuk van.

Czibere Károly, a Református Szeretetszolgálat főigazgatója szerint alapvetően három elemet lehet megkülönböztetni egyházi hozzáadott értékek szempontjából:

- 1) Lelkiség – Az egyházak rendelkeznek lelkiséggel, amely a keresztényi tanok alapján, még a modern szociális munka kifejezése előtt is létezett. Ez az az ok, amiért az egyházak erős belső motivációval, meggyőződéssel tudják végezni missziós tevékenységeiket.
- 2) Minőség – Az egyházak kényesen figyelnek arra, hogy a fenntartóváltással egy megújult, új ellátási minőséget és szemléletet képviseljenek.
- 3) Piaci működés – Az állami piac működése túlzottan adminisztratív, bürokratikus környezetben mozog. Az egyházak azonban sokkal erőteljesebben tudnak a piaci viszonyokhoz alkalmazkodni. A másik lényeges tényező itt az adományozási „képesség” megléte. Vajda Norbert főigazgató ezt úgy fogalmazta meg, hogy sokkal nagyobb bizalom van például a Katolikus Szeretetszolgálat irányába, mint egy állami szervezet irányában.

Az egyházak a finanszírozáson felül, az addicionális erőforrásokat is hatékonyabb mobilizálják. Ilyen az önkéntesek bevonása is.¹¹

11 Ragadies Tamás kapcsán egy új típusú „tevékenységrendszerrel” ír, amit a történelmi egyházak képviselnek. Ide tartozik az önkéntesség és a mikroszintű, lokális jelenlétén túl az országos beágyazottság, ahogy Győri-Dani Lajos is említi (Ragadies, 2019; URL20).

Kitérve a 3. pontban foglaltakra, fontos az a párhuzam, amelyet Kothencz János főigazgató is kiemelt: a társadalmi felelősség megosztásának szempontja, amelynek egy másik vetülete az, hogy a többszereplős modell közelebb viszi, például a gyermekvédelemben élő gyermekekhez, a nemzeti értékekhez való kapcsolódás fontosságát. Az egyház hozzáadott értékét mutatja az is – teszi hozzá Kothencz János –, hogy mára már 13 megye területén, mintegy 7000 gyermeket gondoznak, nevelnek, olyan pasztorációs megfontolások mentén is, amelyek a gyerekek értékszocializációjából kihagyhatatlan elemként vannak jelen. Ez a nevelésadó, a tradicionális alapokon nyugvó és szakrális értékekhez köthető történelmi egyházak által nyújtott jelleg az, ami pontosan az attitűdben különböztethető meg leginkább mindattól, amit az államszocialisták képviseltek.¹² Ott egy felügyeleti típusú kollektív nevelésmény volt, jelenleg pedig egy törődésen, aggodalmon alapuló, egyénre szabott törődésmény van megvalósulóban. A Kothencz szerint az 1997-es gyermekvédelmi törvénynek egy nagyon nehéz sarokköve az, hogy még mindig azt a neutrális értékfelfogást képviseli, miszerint mindenhez joga van a gyermeknek, ugyanakkor nem orientálja semmire.

Az egyházi értékrendek átadásával, klasszikusan a Foucault-i „panoptikum” megjelenése látható, amikor is a hatalom (jelen esetben az egyházi hatalom) már nem közvetlenül az állampolgárok érdekeiért van, hanem már maga a hatalom idomítja az alárendeltek életét, vagyis a keretrendszert – az evangélium formájában – az egyház alakítja.

Markánsan kivehető továbbá ezen a ponton a Guardini féle hatalommegközelítés, ami szerint az egyén számára önmaga hatalma jelent veszélyt úgy, hogy közben a hatalma folyamatosan gyarapodik, viszont stratégiája nincs, így eszköztelen. Jól megfigyelhető továbbá, hogy a Russel-i integráció ebben a formában jelen van.

Sokan azt hitték a társadalomban, generációkat átívelően, hogy azért kerül állami gondozásba egy gyerek, mert valami rosszat csinált. Viszont egy hatéves gyerek nem tehet arról, hogy a szülei elhanyagolták. Egy újraakasztást, új panoptikumot hoz létre az egyházi értékrend, ami más megközelítésbe teszi a szociális területet. Történetiségét tekintve az egyházak által végzett szociális munka, gondoskodás már az ősidők óta jelen van, mint az egyházak természetes tevékenysége. Gregersen-Labossa György főigazgató elmondta, hogy a diakónia ősi jelentése a „korona átvezetése”, vagyis egy olyan speciális szolgálat,

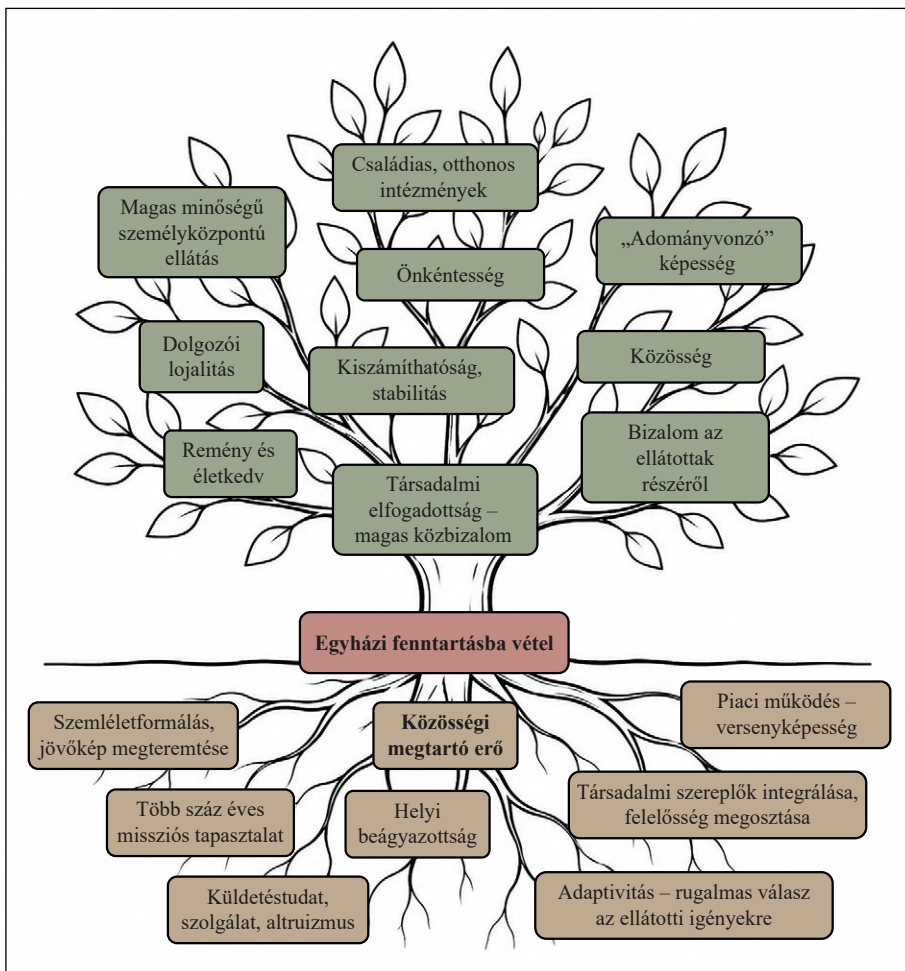
12 Ennek ténszerűségét és aktualitását megerősíti a nemzetközi szakirodalomban is meglévő európai uniós gyermekvédelmi tipológia is, amely szerint Magyarország a „volt szovjet blokk országai” csoportba tartozik (Smith, é. n. idézi Seresné & Hegedűs, 2017).

aminek az volt a feladata, hogy A pontból B pontba át tudja vezetni azt, aki önmagától már képtelen lenne elindulni.

Ez a gondolatsor pontosan egyezik Zygmunt Bauman lengyel filozófus Foucault-i elméletével, miszerint a társadalomnak szüksége van olyan vezetőkre, bölcsekre – jelen kontextus szerint – és olyan diakónusokra, akik képesek a szolgálat jegyében másokat jó irányba terelni.

2. számú ábra

Az egyházak hozzáadott értékei és azok eredményei a szociális területen

Forrás. A szerző saját szerkesztése.

Állam és egyház közötti együttműködés stratégiai alapja és jövőképe

Győri-Dani Lajos elmondta, hogy az ideológiai együttműködési alapnál az állam-egyház között van egy közös fő ideológiai, humanitárius kérdés; mégpedig az, hogy az államnak és az egyháznak egyaránt célja a rászoruló emberek valamilyen típusú támogatása, segítése, akár intézményesen, akár nem intézményesen. Az állami fenntartású intézményvezetők esetében egy nagyon pontos feladatköri leírásuk van. Viszont ebben a listában nem szerepel nekik, hogy például szponzorokat, vállalkozókat kell gyűjteni, szemben a máltai intézményvezetőknel, ahol deklarált feladat, hogy szólítsa meg a közösségeket, mutassa be a Máltai Szeretetszolgálat tevékenységét, és „csatornázza be” a szereplőket a szervezetbe. Győri-Dani Lajos szerint, amikor az állam ellát egy rászorulókat, az egy 1/1-es, direkt kapcsolat. Ellenben az egyházi ellátás – az ismertetett tényezők miatt – szélesebb ellátási bázissal rendelkezik, és komplex megoldást tud nyújtani az ellátottak részére. Továbbá amikor az állam ellátást végez, akkor az a társadalom megítélésben egy „elvárt”, természetes dolog, hiszen ezért kapja az adóforintok egy részét. Fülöp Attila is megerősítette ezt a szempontot, és hozzátette, hogy az ellátottak is sokkal szívesebben fogadják el a segítséget az egyházaktól, mert a beléjük fektetett bizalom sokkal nagyobb.

Fülöp Attila szerint végignézve a szociális jogokat, a szociális törvényeket, a gyerekvédelmi törvényt és a szociális törvényt Magyarországon, annak alapjai megfelelnek a korábban egyházi szereplők által sok-sok évszázadon keresztül végzett tevékenységi körökkel.

Konklúzió

A szociális ellátórendszer jövője nem kizárólag az intézményi struktúrákon vagy finanszírozási modelleken múlik, hanem azon is, hogy milyen mértékben sikerül közösségalapú gondoskodást kialakítani. Az elméleti és empirikus vizsgálatok is alátámasztják, hogy a hatalom gyakorlásának sikeressége – Hannah Arendt közösségalapú hatalomfelfogásától kezdve Michel Foucault pasztorális hatalomelméletéig – azon múlik, hogy a szociális területen lévő társadalmi csoportok milyen aktív szerepet kapnak saját életük formálásában.

Az egyházi fenntartású intézmények nem csupán az ellátás egy alternatív formáját jelentik, hanem a szociális fenntarthatóság egyik modelljét is: olyan rendszert, amely a helyi közösségekre épít, erőforrásait a társadalmi felelősségvállalás elve szerint osztja el, bevonva más szektorokat (helyi vállalatok, önkormányzatok) annak érdekében, hogy hosszú távon is képes legyen reagálni a változó

szociális szükségletekre. Kenneth E. Boulding integratív hatalomelmélete is igazolható ebben a folyamatban, hiszen az állami, egyházi és piaci szereplők eltérő módon, de egymást kiegészítve vesznek részt a szociális ellátásban. A kutatás eredményei rámutattak arra, hogy az állami és egyházi együttműködés nem csupán párhuzamos vagy alternatív ellátási modellként értelmezhető, hanem olyan partnerségként, amely növeli az ellátórendszer alkalmazkodóképességét és ellenálló képességét. Az egyház társadalmi beágyazottsága, közösségi értékei és morális legitimitása mind olyan tényezők, amelyek erősítik a szociális szféra stabilitását és hosszú távú fenntarthatóságát.

A gondoskodáspolitikai hosszú távú fenntarthatósága végső soron két tényezőn múlik: egyrészt azon, hogy az intézmények miként képesek nemcsak szolgáltatásként, hanem együttműködésen alapuló társadalmi ökoszisztémaként működni, amelyben az ellátottak nem passzív befogadók, hanem aktív közösségi szereplők. Másrészt a fenntarthatóság az etika és a morál megtartásán múlik. Birher úgy fogalmaz, hogy az etika tudományának az a sajátossága, hogy krízishelyzetben válik igazán meghatározóvá. Ha valamilyen működési nehézség, rendellenesség merül fel (vizsgált témám keretein belül maradván, például egy demenciával küzdő egyén ellátása), az súrlódást tud okozni az egyén vagy a közösség lelkében (Birher, 2024). Így ebben a környezetben működésbe lendül(het) az etika és a morál, amelyekre a keresztényi értékrend is alapoz.

Tekinthetőek ezek lehetséges fenntarthatósági „mértékegységekként” is, amin keresztül megítélhetjük egy adott szociális intézmény működését. Ilyen további mérce lehet az integritás, helyi kapcsolódások száma és minősége, amelyen keresztül magasabb szintű ellátást kaphatnak a gondoskodásra szoruló egyének.

Továbbá az egyházi szemlélet egyik legjelentősebb többletértéke: a gondoskodás személyes és közösségi dimenziói egyensúlyának megteremtése, amely egyszerre biztosítja az egyén autonómiáját és a közösségi integráció lehetőségét. Ahogyan Baumann fogalmaz, „*az Egyház az Isten és a felebarát iránti szeretet jele és eszköze*” (Baumann, 2024).

A kutatás rávilágított arra, hogy a fenntartható szociális ellátás nem pusztán finanszírozási vagy szakpolitikai kérdés, hanem egy strukturális, etikai, morális és kulturális felelősségmegosztás, amely az állami és egyházi szereplők hosszú távú együttműködésére épül.

Az állami és egyházi együttműködés a szociális ellátásban nem csupán egy alternatív modell, hanem egy olyan fenntartható struktúra, amely hosszú távon is képes növelni a társadalmi kohéziót és új perspektívát adni a gondoskodáspolitikai jövőjének.

Felhasznált irodalom

- Arendt, H. (1970). *On violence*. Brace and Word; Harvest Books.
- Balázs Z. (1998). *Modern hatalomelméletek*. Korona Kiadó.
- Baumann K. (2024). Katolikus szolgáltatások és szervezetek Németország társadalom- és egészségbiztosításában. Isten szeretetének eszközei. In Birher N., Farkas P. & Tóth T. (Szerk.), *Tanulmányok a gondoskodáspolitikai témakörében* (pp. 49–59). L'Harmattan.
- Birher N. (2024). A szociális gondolkodás alapjai Európában. In Birher N. Farkas P. & Tóth T. (Szerk.), *Tanulmányok a gondoskodáspolitikai témakörében* (pp. 19–38). L'Harmattan.
- Birher N. (2024). A szociális gondoskodás alapjai az Európai Unióban. In Tóth T. & Farkas P. (Szerk.), *Bevezetés a gondoskodáspolitikába* (pp. 18–44). BM Gondoskodáspolitikai Tudományos Tanács – L'Harmattan.
- Farkas P. (2024). A kereszténység társadalmi tanítása. In Tóth T. & Farkas P. (Szerk.), *Bevezetés a gondoskodáspolitikába* (pp. 89–109). BM Gondoskodáspolitikai Tudományos Tanács – L'Harmattan.
- Foucault M. (1998). *A fantasztikus könyvtár*. Kossuth Nyomda Rt.; Pallas Stúdió.
- Sárkány P. (2024). A gondoskodásetikai gondolkodás sajátosságai. In Tóth T. & Farkas P. (Szerk.), *Bevezetés a gondoskodáspolitikába* (pp. 45–54). BM Gondoskodáspolitikai Tudományos Tanács – L'Harmattan.
- Seresné B. E. & Hegedűs J. (2017). „Nem csak szív kell, de kell tudás is!”. In Lakner Z. L., Gulyásné Kovács E. & Nagy L. Cs. (Szerk.), *20 éves a gyermekvédelmi törvény* (pp. 306–322). SZOSZAK.EU Nonprofit Kft.

A cikkben szereplő online hivatkozások

- URL1: *How does social power impact the use and dominance of metaphors?* <https://medium.com/bending-the-arc/how-does-social-power-impact-the-use-and-dominance-of-metaphors-2af29987048f>
- URL2: *Jelenkori társzozdsgazd folyamatok*. https://www.iskolakultura.hu/index.php/jelenkori_tarszozdsgazd_folyamatok/article/view/33921/32984
- URL3: *A Vatikáni Megállapodás 15 éve*. https://plwp.eu/docs/wp/2014/2014-09_Schanda.pdf
- URL4: *Vasaros*. <https://www.vasaros.com/>
- URL5: *Russell a hatalom és az egyén viszonyáról*. <https://www.c3.hu/~prophil/profi061/nagy.html>
- URL6: *Az emberi állapot*. www.ketezer.hu/2018/04/hannah-arendt-az-emberi-allapot/
- URL7: *Ferenc Pápa Laudato Si'*. https://katolikus.hu/media/laudato_si_enciklika.pdf
- URL8: *A hatalom filozófusa – az államról*. https://www.eszmelet.hu/szigeti_peter-a-hatalom-filozofusa-az-allamrol/
- URL9: *A szexualitás története III. Törődés önmagunkkal*. <https://www.communicatio.hu/doktoriprogramok/kommunikacio/belso/bevhumankomm/20082/lektoralas/juhaszifoucaultmhez.htm>

- URL10: *Pásztori hatalom*. <https://lexikon.katolikus.hu/P/p%C3%A1sztori%20hatalom.html>
- URL11: *Jogelméleti Szemle*. https://jesz.ajk.elte.hu/zetenyi24.html#_ftnref16
- URL12: *Egyházi szolgálatok, hivatások etikája*. https://www.meot.hu/dokumentumok/2020szocet/MEOT_Egyhazi-szolgalatok-hivatasok-etikaja.pdf
- URL13: *Az értelmiség romlásáról I.* <https://ligetmuhely.com/liget/kiss-lajos-andras-az-ertelmiseg-romlasarol-1/>
- URL14: *Posztkeresztény korszak*. <https://777blog.hu/2018/01/18/posztkereszteny-korszak-konstrukcio-vagy-letezo-jelenseg/>
- URL15: *Doktori értekezés*. https://ajk.kre.hu/images/doc2021/doktori/Disszertacio_Czibere_Karoly.pdf
- URL16: *Fontos a közösséghez kötődés és bizalom kialakítása*. <https://kdnf.hu/hirek/fulop-attila-fontos-kozosseghez-kotodes-es-bizalom-kialakitasa>
- URL17: *Hannah Arendt*. <https://plato.stanford.edu/entries/arendt/#VitaActiLaboWorkActi>
- URL18: *Demokrácia és politikai közösség*. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/10831/20636/1/Disszertacio_HorvathSzilvia_EDIT.pdf
- URL19: *„Egészen máshogy élünk, ha tudjuk, hogy a legjáva még hátravan” – 7 fontos gondolat Fábry Kornél atyától*. <https://777blog.hu/2024/01/30/egesen-mashogy-elunk-ha-tudjuk-hogy-a-legjava-meg-hatravan-7-fontos-gondolat-fabry-kornel-atyatol/>
- URL20: *Egyházi szociális tevékenység Magyarországon*. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/szocialisszemle/article/view/3367>

Alkalmazott jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye VII. cikk.

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló törvénymódosítás

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Himberger P. (2026). Az állam és az egyház együttműködése és annak fenntarthatósága a szociálpolitikában: politikai dimenziók és társadalmi hatások Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 74(5), 1243–1265. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2026.v74.i5.pp1243-1265>

Nyilatkozatok

A kézirat elkészítésében a ChatGPT (OpenAI) nyelvi modell kizárólag szövegezési és stilisztikai javításokban segített. Az AI nem érintette az adatelemzést vagy a tudományos következtetéseket, a szerző minden tartalmat ellenőrzött és vállalja a teljes felelősséget

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Étikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Hemberger Péter, aki a peter.hemberger@bm.gov.hu e-mail címen érhető el.